

Кирилюк Алла Володимирівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,

доцент кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права,

кандидат юридичних наук, доцент

ОБ'ЄКТИ ВІРТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Поява нового виду суспільних правовідносин – електронних, що виникають у віртуальному просторі – обумовлює необхідність визначення їх особливостей, які потребують ефективних господарського-правових засобів регулювання, та виявлення балансу між механізмами саморегулювання цих відносин і необхідністю запровадження державної політики в електронній сфері. При аналізі електронних правовідносин слід виходити з їх складної структури, головними елементами яких все ж таки виступають суб'єкти і об'єкти, що безпосередньо відбивають їх особливості, і при цьому які є спільними для інших видів правовідносин.

Під об'єктом правовідносин розуміють те, з приводу чого виникають і здійснюються суб'єктивні права і обов'язки, тобто предмет (або результат) діяльності учасників цих правовідносин, на що спрямовані інтереси суб'єктів.

Традиційним об'єктом економічного обігу протягом тривалого періоду історії людства були матеріальні речі - об'єкти природи та результати матеріального виробництва. Результати творчої, інтелектуальної діяльності не були об'єктом ринкових відносин, оскільки реалізація таких результатів здійснювалася повільно. Однак на певному етапі розвитку цивілізації результати інтелектуальної діяльності почали відіграти у житті суспільства все більшу роль, а їх реалізація дала можливість отримання стабільних і досить великих прибутків. Таким чином, традиційний ринок майнових цінностей зазнав значних змін, з'явилися нові більш утилітарні об'єкти інтелектуальної власності.

При загальному розумінні суті об'єкта Інтернет-правовідносин серед вчених немає єдиної думки про те, що ж може виступати в його якості.

У юридичній науці склалися в основному дві концепції – моністична і плюралістична. О.С. Іоффе у своїх працях обґрунтовує саме перший підхід, згідно з яким об'єктом правовідносин є поведінка або дії суб'єктів, оскільки тільки людська поведінка здатна змінюватися і реагувати на правовий вплив.

Згідно з другою концепцією – плюралістичною – об'єкти правовідносин настільки різноманітні, наскільки різноманітною є правова природа суспільних правовідносин. Як зазначає В.С. Мілаш, значна частина господарських зв'язків потенційно може виникати та функціонувати в електронному середовищі, відбувається розширення товарної номенклатури – поява електронного товару у вигляді матеріальних і нематеріальних благ, які існують в електронній формі і можуть бути передані суб'єкту електронної торгівлі за допомогою програмно-апаратних комплексів або каналів зв'язку, перетворення інформаційних ресурсів на товар споживчого та виробничого призначення. З'являється поняття «Інтернет речей», як можливість людей і речей дистанційно взаємодіяти через Інтернет в будь-якому місці та у будь-який час завдяки конвергенції різних технологій.

У свою чергу Р.Є. Енан у якості об'єктів правовідносин у мережі Інтернет виділяє такі: 1) телекомунікаційні мережі та інше технічне обладнання; 2) комп'ютерне програмне забезпечення; 3) інформацію, інформаційні ресурси, інформаційні продукти, інформаційні послуги; 4) доменні імена; 5) права та свободи в сфері інформації; 6) інформаційну безпеку. При всьому різноманітті об'єктів відносин у кіберпросторі основним об'єктом він визнає інформацію (технічну, економічну, соціальну, юридичну та інші види). Сьогодні інформація стирає грані між продуктом і послугою, що знаходить своє втілення в сучасних технологіях, які об'єднують інформаційні продукти і послуги в єдине ціле.

Таким чином, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій зумовив появу якісно нового виду суспільних відносин і безліч нових благ: доменні імена, електронні кошти, дисковий простір (файлове сховище), електронні послуги (хостинг, різні види Інтернет-реклами, електронні розрахунки, електронна пошта тощо), об'єкти авторського права в електронній формі (електронні твори, комп'ютерні програми, бази даних, мультимедійні твори, мережеві твори, веб-сайти тощо), віртуальні речі (об'єкти).

Щоб зрозуміти, чи є ці блага особливими об'єктами Інтернет правовідносин, їх слід розглянути більш детально. Так, вченими пострадянських країн вироблені 3 основних підходи до визначення правової природи доменного імені. Відповідно до першого, – доменне ім'я є об'єктом інтелектуальної власності. Такі автори, як Д. В. Бойко , В. І. Скиба, Т. З. Шалаєва, Д. І. Матвеев вважають його засобом індивідуалізації, а інші, наприклад, С.Б. Бреус – об'єктом авторського права.

Наступний підхід виходить з того, що доменне ім'я, як визначає Є.М. Макарова, служить для позначення веб-сайту, а на думку В.В. Козловської – в тому числі й комерційного позначення, причому воно виконує цю функцію щодо веб-сайту в Інтернеті.

Ще однією групою віртуальних об'єктів є речі, які мають цінність як у матеріальному, так і віртуальному просторі: електронні кошти і файлові сховища. Електронні гроші і їх аналоги є не грошима, а грошовим зобов'язанням власника системи, в якій вони використовуються. Тобто на відміну від безготівкових грошей, якими можна здійснювати платежі через систему Інтернет-банкінгу, електронні гроші та їх аналоги – це віртуальні кошти розрахунків, які використовуються всередині певної віртуальної розрахункової системи. Як приклад можна привести систему WebMoney. У світовій практиці крім названої також відомі системи EasyPay, PayPal, e-Gold, Moneybookers, Яндекс.Деньги.

Файлове сховище (дисковий простір сервера), з одного боку, в матеріальному сенсі – це частина неподільної речі – жорсткого диска сервера, з іншого боку, у віртуальному сенсі, – це простір, де можуть бути розміщені будь-які файли, веб-сайти й інші віртуальні речі. Дисковий простір може бути передано в користування шляхом укладання договору надання послуг хостингу. Віртуальні послуги, як новий об'єкт електронних правовідносин, представлені широким спектром різновидів, зокрема, послугами: 1) хостингу; 2) різних видів Інтернет-реклами; 3) електронної пошти; 4) форумів і конференцій; 5) IRC (Internet Relay Chat – он-лайн чат); 6) Інтернет-телефонного зв'язку; 7) Інтернет-відеотелефонного зв'язку; 8) Інтернет-аукціону; 9) Інтернет-банкінгу; 10) Інтернет-казино і букмекерів; 11) віртуальних читальних залів; 12) пошукових серверів; 13) ігрових серверів; 14) онлайн консультантів; 15) електронної розсилки; 16) ЗМІ: радіостанцій, телебачення; 17) стрічки новин; 18) проксі-серверів 19) електронних розрахунків (електронний гаманець, інформаційні послуги для розрахунків). Віртуальні послуги представляють собою дії зобов'язаного суб'єкта на користь іншого, обумовлені його зобов'язаннями і здійснюються виключно в мережі Інтернет за плату або абсолютно чи відносно безоплатно.

Наступним новим об'єктом цивільних прав є веб-сайт, правова природа якого викликає безліч суперечок. Різні науковці визначають його як: 1) об'єкт авторського права (у формі бази даних (С.В. Петровський), різновиди програмного забезпечення (В.І. Скиба), складеного твору (С.Б. Бреус); 2) об'єкт з подвійною природою: об'єктивна форма представлення та організації електронних документів, творів і майнового комплексу, тобто сукупність всіх видів майна, що призначена для функціонування веб-сайту (П.В. Бабарикін). Державний департамент інтелектуальної власності МОН України у своєму листі «Щодо веб-сайту як об'єкта авторського права» №16- 14/231 від 22.01.2007 р. зазначав, що у наведеному в статті 433 Цивільного кодексу України

приблизному переліку назв творів не зазначається поняття «веб-сайт», «веб-сторінка», «веб-портал», але у пункті 4 частини 1 статті 433 зазначається, що авторським правом захищаються й інші твори. Закон України «Про авторське право і суміжні права» також не містить визначення вказаних понять, але залишає перелік творів невичерпним.

Таким чином, відсутність у законодавстві про авторське право визначення цих понять не може бути перепорою у правовій охороні «веб-сайту», «веб-сторінки», «веб-порталу» як об'єктів авторського права, якщо вони є творами, тобто, результатами творчої діяльності людини. Згідно з частиною 2 статті 433 Цивільного кодексу України твори є об'єктами авторського права незалежно від їх завершеності (тобто макет, проект сайту як незавершений твір також буде об'єктом авторського права), призначення, цінності тощо, а також способу чи форми їх вираження. Твір може бути не лише комп'ютерною програмою, але й, наприклад, окремим файлом, який зчитується за допомогою комп'ютерної програми, чи базою даних.

Абзац 4 статті 1 Закону «Про авторське право і суміжні права» визначає, що база даних (компіляція даних) – це сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів. Пункт 15 частини 1 статті 8 відносить до об'єктів авторського права збірники творів, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за доббором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини. Складовими веб-сайту можуть бути, наприклад, музичні, літературні, фотографічні, дизайнерські та інші твори. У такому випадку веб-сайт можна визначити як окремий складений

твір. В будь-якому разі твори, що є складовими частинами веб-сайту, є окремими об'єктами авторського права.

Необхідно також звернути увагу на особливості правового режиму використання такого елемента веб-сайту, як його доменне ім'я. Згідно з абз. 15 ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» доменне ім'я – це ім'я, яке використовується для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті. Таким чином, як об'єкт Інтернет-правовідносин веб-сайт слід розглядати як складну віртуальну річ, яка може бути визнана складним твором, якщо буде представляти собою за добором і розміщенням матеріалів результат творчої праці.

Наступна група об'єктів Інтернет-відносин – «віртуальні речі» – електронні об'єкти (цифрові товари), які в силу своєї віртуальності не є речами, проте мають риси речей і не можуть бути визначені як права або поведінка суб'єктів правовідносин. Вони існують лише у мережі Інтернет. Віртуальна річ / віртуальне майно є частиною віртуального простору, зокрема файли представляють собою ті елементарні частинки, які утворюють його. Файлом є послідовність даних (цифр). Вони володіють визначеністю, яка виражена в структурних характеристиках, наприклад, файл в залежності від формату має власну назву, структуру і якість, а також розмір, вимірюваний, як правило, в байтах. Правомочності володіння віртуальними речами виражаються у збереженні її на своєму комп'ютері або в частині віртуального простору, до якої відкритий доступ користувачу (наприклад, на власному чи орендованому сервері).

Таким чином, можна говорити про формування особливого виду власності – віртуальної, що має нематеріальний характер, може бути об'єктом права інтелектуальної власності (за умови наявності ознак творчості), існує у віртуальному середовищі і щодо якої можуть виникати права власності або виключні права.